

El Diari
de la
Sanitat

2022-2023
NÚM.12
20€

Revista DRETS

Núm.12

DS

 EL DIARI de la SANITAT

Un món en emergència

Què podem fer per revertir l'amenaça climàtica i
preservar la salut global

La
Revista
d'El Diari
de
la Sanitat

DS

Editorial

Sense salut global no hi ha salut individual

Quan la ciutat xinesa de Wuhan explicava al món que una espècie de ratpenat havia infectat persones amb un virus que mata, s'estava passant un missatge molt més global: la salut és un tot inseparable entre salut humana, salut animal i salut de l'ecosistema global planetari. Terra, mar i l'aire i tota la vida que hi ha en les tres dimensions. Per prevenir malalties en persones cal respectar la integritat dels ecosistemes en benefici de persones, animals i tota la biodiversitat.

Existeix una estreta interdependència entre salut pública, sanitat animal i estat dels ecosistemes. L'entorn exerceix una gran pressió sobre la salut. En part per la degradació dels ecosistemes i la pèrdua de biodiversitat a conseqüència del model d'economia lineal en el que ens trobem, basat en l'extracció de recursos naturals que un cop transformats i utilitzats generen uns residus que són abocats al medi ambient.

També per la concentració d'habitants en les grans ciutats i la pèrdua dels recursos ecosistèmics dels quals depenem, com ara per l'obtenció d'aigua. Avançar en tecnologia ha estat positiu, però ara ens cal trobar solucions per actuar sobre l'entorn i disminuir la pressió. Si fem un abordatge patogènic només, no podrem. La pandèmia de la Covid ens ha ensenyat que no podem afrontar les emergències només des de l'àmbit sanitari. Cal l'abor-

datge integral de la salut. Establir sistemes de prevenció amb millor coordinació de la salut animal i humana i la seguretat alimentària per crear mecanismes d'alerta precoç és un dels seus objectius.

Per assolir el repte de defensar la salut de tot el planeta i de qualsevol ésser que hi viu, són necessàries polítiques en xarxa a través d'una estratègia mundial, regional i local a tots els nivells. El canvi climàtic, la desforestació, tot el que impacta en el planeta fa que es desplacin els vectors, i incrementa el risc de pandèmies.

La gestió dels plàstics i com arriben a l'organisme humà a través del consum de peix, o el perill de la desaparició de la tortuga marina, un dels depredadors principals de les meduses, i la consegüent amenaça per a les persones i els negocis turístics de la invasió a les platges d'aquests invertebrats són només dos exemples que demostren que una petita pertorbació en un dels elements que formen part de la complexa xarxa d'interaccions que conforma la vida en el nostre planeta repercuteix en multitud d'aspectes i de forma amplificada.

El periodista Josep Cabayol Virallonga va dedicar els últims anys de la seva vida a dir-nos que "sense salut global no hi ha salut individual". Aquesta revista vol ser, també, un homenatge al seu compromís.

DS - La Revista d'El Diari de la Sanitat DIRECCIÓ: Ana Basanta. DIRECCIÓ D'ART I DISSENY: Pol Rius. REDACCIÓ: Víctor Saura, Laura Casamitjana García, Joan Cascante Agudo. EDITA: Fundació Periodisme Plural. DIRECTOR EDITORIAL: Guillem Pujol. PRODUCCIÓ: Editorial Octaedro. | IMPRESSIÓ: Masquelibros en paper ecològic | ISSN 2696-6980 | Dipòsit legal B7162-2021 | Aquesta publicació està subjecta a la llicència de Reconeixement-CompartirIgual 4.0 Internacional Creative Commons. Per veure una còpia de la llicència, visiteu <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>. || **El Diari de la Sanitat. Consell de Mecenes:** Emili Ferrer, Miquel Vilardell, Antoni Sitges, Josep Martí i Valls, Montserrat Figuerola, Joan Ramon Villalbí, Francesca Zapater, Josep Maria Caralps, Josep Moya, Jordi Pujol Colomer, Carme Borrell, Joan Benach, Joan Gené, Rafael Barba, Glòria Jodar, Carme Valls, Santiago Dexeus, Carles Porta, Vicens Ortún, Carlos A. González, Gonzalo Casino, Alba Llop, Anna Martínez, Nani Vall-Ilosera, Mireia Julià, Miquel Porta, Rosa Boyé, Albert Planes, Ramon Sarrias, Carlos Villanueva, Maria Amparo Cuxart, Amando Martín Zurro, Joan Ramón Laporte, Juli de Nadal i Ramon Espasa. **La Revista DS i El Diari de la Sanitat** estan editades per les **Fundació Periodisme Plural**. PRESIDENT: Josep Carles Rius. PATRONAT: Xavier Atance, Magda Bandera, JJ Caballero Gil, Andreu Claret, Ignacio Escolar, Emili Ferré, Joao França, Mariano Guindal, José Ramon González Cabezas, José Martí Gómez, Andeu Missé, Jordi Mumbrú, Juan León, Josep Carles Rius, Maravillas Rojo, José Sanclemente, Lali Sandiumenge, Joan Saura, Gemma Sendra, Marina Subirats, Aina Tarabini, Rut Vilar, Jaume Vilarrasa, Cesca Zapater

EL DIARI de la SANITAT

SUMARI

6

OPINIÓ

Salut i medi ambient – Natàlia Solà i Solé

Que és, doncs, la Salut? – Josep Martí

Un Tsunami – Soledad Bertran

Catalunya i les ciutats davant el canvi climàtic – Marcos Galante

El laberint de la pobresa – Sira Vilardell

Retre comptes: un suggeriment per a experts i polítics (a propòsit de la pandèmia) – Amando Martín Zurro i Andreu Segura

---

18

L'EMERGÈNCIA

Emergència climàtica: una guerra contra la vida

La natura pot ser la nostra salvació, però només si la preservem

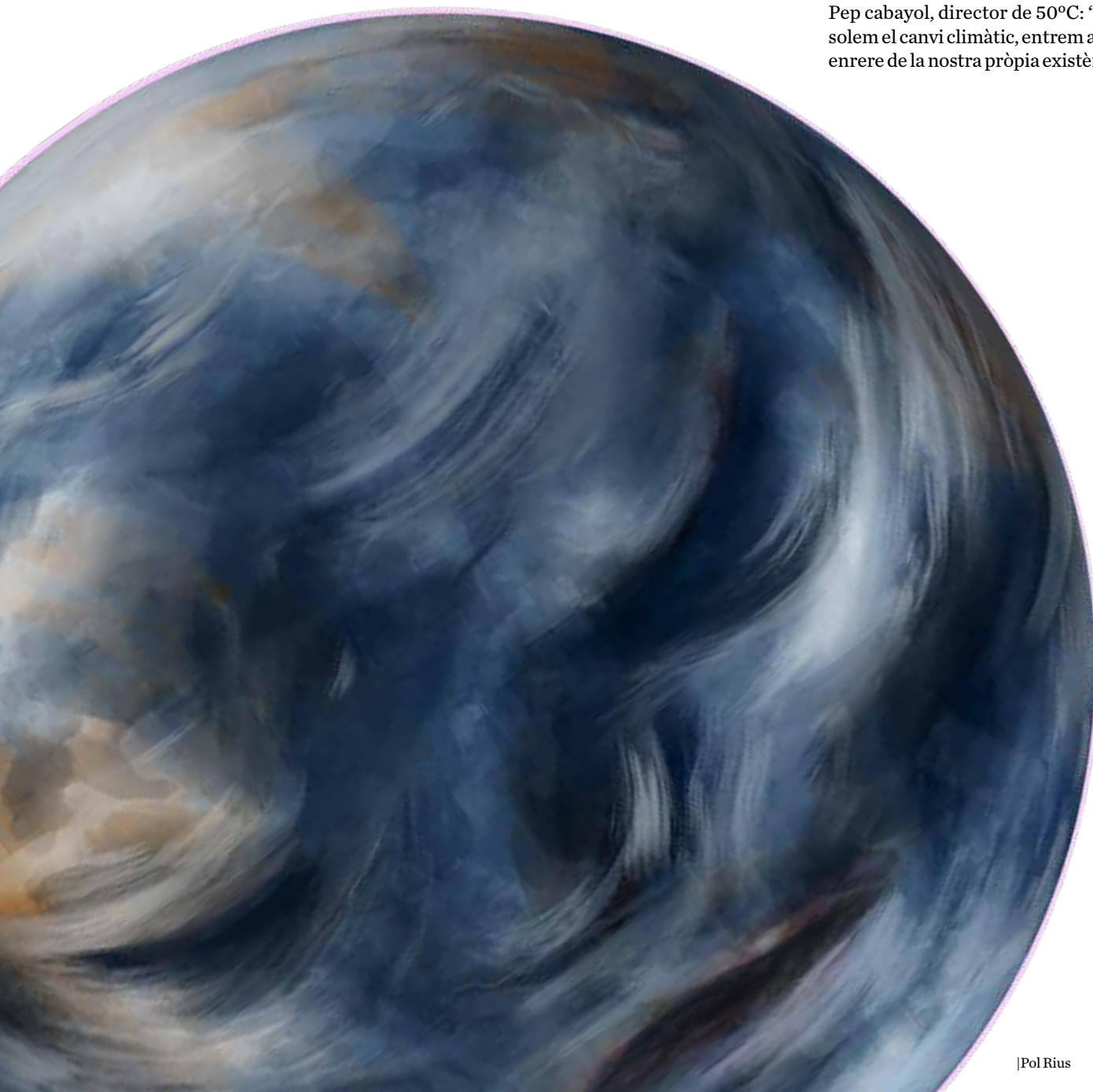
L'energia, clau per mitigar o accelerar la crisi climàtica

Com la invasió d'Ucraïna posa en evidència la fragilitat alimentària del planeta

El gran risc de negar o manipular l'evidència

Josep Cabayol i Virallonga, el periodisme com a revolta personal

Pep cabayol, director de 50°C: “Si no resolem el canvi climàtic, entrem al compte enrere de la nostra pròpia existència”

54

EL MÓN QUE ENS VE

Cap a una nova edat mitjana?

La fi de l'abundància

És així: el canvi climàtic influeix en les onades de calor (i en els incendis, pluges torrencials, sequeres...)

Què pensaran els corbs sobre el canvi climàtic

Francisco Lloret: «A moltes zones de la Península serà problemàtic que els arbres puguin persistir»

Cal una nova política davant d'uns incendis forestals diferents

Som Plastívors forçats

82

UNA SALUT GENS GLOBAL

Més de la meitat de les malalties infeccioses conegudes es poden agreujar pel canvi climàtic

Disposar d'aigua potable, un dret inaccessible per a milions de persones a tot el món

El que ens fa diferents als humans és també la nostra principal amenaça

Ens hem enverinat jugant a bruixots

La població que pateix fam al món va créixer un 10% el 2020

Gairebé mil milions de persones al món pateixen algun trastorn de salut mental

---

96

QUÈ PODEM FER

Salut mental a les escoles: treballar-la és parlar-ne

L'activitat física que cadascú necessita

Les ciutats europees podrien evitar fins a 43.000 morts a l'any si complissin amb les indicacions de l'OMS d'accés a espais verds

Anar a l'escola en bicicleta: una eina de salut

Alimentació de qualitat per a infants i joves saludables i enèrgics

David Rojas: "La mortalitat es redueix un 4% per cada increment de vegetació a 500 metres de casa"

116

OPINIÓ

El sistema sanitari post Covid FoCap

COP 26: la crisi ecològica demana respostes urgents – Jordi Mir

El sistema sanitari post Covid – FoCAP (Fòrum Català de l'Atenció Primària)

Cap a on va la transformació en verd de l'escola – Mamen Artero

De la compassió a l'empatia, i a la inversa... – Assun Reyes

La Salut Mental: llosa i alliberament juvenil – Carla Galeote

Salut i medi ambient

Natàlia Solà i Solé

Natàlia Solà i Solé
Infermera jubilada
i membre de la
Plataforma en
Defensa de la
Sanitat Pública
del Baix Vallès /
Marea Blanca de
Catalunya.

La humanitat viu immersa en una emergència climàtica de la qual depèn la nostra supervivència. La salut i el benestar de les persones estan estretament relacionats amb la qualitat del medi ambient. Els determinants de la salut estableixen la importància dels factors ambientals, juntament amb els estils de vida i les conductes de salut, a l'hora d'influir sobre la salut de les persones i el sistema d'assistència sanitària.

Abordar els aspectes nocius ambientals com a instrument per a protegir la salut humana forma part de les polítiques sanitàries internacionals des de fa anys. Va significar el punt de partida d'una sèrie d'iniciatives polítiques i legislatives destinades a protegir el medi ambient com a instrument de protecció de la salut.

L'OMS estima que, actualment, un 25% de la càrrega mundial de morbiditat i el 23% de totes les defuncions prematures són conseqüència de factors ambientals. Si ens referim a la regió europea, les dades indiquen que un 20% de la incidència total de les malalties poden ser atribuïdes a factors ambientals, que afecten principalment la infància i als grups de població vulnerable.

En les últimes dècades, s'ha anat produint una creixent conscienciació i sensibilització de la població sobre els temes mediambientals i el seu impacte en la salut. Temes com els efectes del canvi climàtic, la contaminació de l'aire, l'exposició a productes químics, la contaminació electro-

magnètica derivada de les estacions de telefonia mòbil, el fibrociment/abesto i les partícules en suspensió preocupen la ciutadania: són amenaces per a la salut que escapen al seu control i són les administracions públiques les que han de donar seguretat sanitària a aquesta ciutadania preocupada.

Per això hem d'exigir un medi ambient més net i més saludable. Els ajuntaments i altres administracions han de donar una resposta a les inquietuds que susciten els problemes mediambientals, i dedicar més recursos públics en salut pública i factors ambientals.

Des de la Plataforma de Salut i Sanitat Pública del Baix Vallès i altres plataformes defensem una ciutat verda i més habitable. Estem molt compromesos i preocupats pel desenvolupament urbanístic de la ciutat de Mollet, com és el nou barri del Calderi, per la contaminació atmosfèrica i la creixent mobilitat, la qual és insostenible. Cal recordar que un estudi a escala europea diu que Mollet és la setena ciutat europea on hi ha més defuncions per contaminació ambiental.

La salut no és només tenir una bona assistència sanitària, que també, sinó combatre els determinants que afecten la salut en un sentit ampli, com és la pobresa, el dret a un habitatge digne, un treball estable, una alimentació suficient, equilibrada i saludable, pensions dignes, bretxa de gènere i que els barris estiguin ben atesos •

Que és, doncs, la Salut?

Josep Martí

Josep Martí és docotr en Medicina i Cirurgia, soci fundador del CAPS i membre fundador de la Marea Blanca de Catalunya

Avui, amb els nous coneixements, els nous problemes que s'han fet evidents, els nous valors i les noves demandes culturals, caldrà revisar o completar la definició de Salut.

El 1948 (fa 74 anys), acabada la Segona Guerra Mundial, amb la constitució de l'ONU i la declaració dels drets humans, l'Organització Mundial de la Salut (OMS) va definir la Salut com «el complet estat de benestar físic, mental i social i no sols l'absència de malaltia». Un primer pas. En aquells temps, en els quals apareixia el concepte d'«Estat de Benestar», la definició també diu que la Salut no és només l'absència de malaltia. Però és una definició com a salut individual i feta per l'espècie humana, una definició utòpica, perquè el complet estat de benestar és molt difícil d'obtenir si no és sota els efectes de les drogues.

Passen els anys i, el 1978 (fa 44 anys), encara viu el dictador. Aleshores a Perpinyà es realitza un famós Congrés de metges i biòlegs que, entre altres moltes coses, mira pel futur de la Salut a casa nostra i aprova una nova definició de la Salut proposada per un equip liderat pel doctor Jordi Gol. La definició diu: «la Salut és aquella manera de viure que és autònoma, solidària i joiosa».

No és un estat, és una manera de viure, que pot ser més o menys autònoma, ja que podem estar malalts i tenir encara molta salut, per exemple. Entenen els tres valors de la definició com:

- Autonomia (personal i suficient per poder dur a terme el nostre projecte de vida)

- Solidaritat (igualtat de drets) amb les altres persones

- Joia ('bon rotllo' mental)

Avui, com hem dit, amb els nous problemes, els nous coneixements i els nous valors, hi ha noves necessitats a cobrir, nous reptes als quals fer front, alguns amb urgència, per tal de defensar la Salut. Apareixen necessitats de posar la salut a totes les polítiques públiques per fer front als determinants de la salut que, com es demostra més cada dia són, a més de genètics, econòmics, socials, culturals, ambientals, de gènere, etc.

I, enfront de l'emergència climàtica, sorgeix la necessitat d'un «Green New Deal» (Nou acord verd), conceptes holístics com «una sola salut» o «Salut Global», perquè la nostra salut (dels humans), com hem vist cada cop més, depèn molt de la salut de tots els éssers vius, i aquesta depèn molt de la qualitat del medi en què vivim.

Potser haurem de completar la definició de Perpinyà, el segon valor, com la solidaritat també amb tots els éssers vius i la vida en el planeta, que de fet és una sola i única vida. Diuen que a Déu se li va preguntar el perquè de la mort i que ell va respondre que, en crear la vida, mai havia pensat en la mort, que la mort era un invent dels humans: «El que vosaltres anomenau mort, són desplaçaments en l'interior de la vida».

Avui, doncs, podríem dir que el que cal és defensar la vida en el nostre planeta per defensar la «nostre» salut. Perquè la salut és Global ●

Un Tsunami

Soledad Bertran

Soledad Bertran
Psicòloga General
Sanitaria.
Orientadora
en Educació
Secundària.

És la imatge que des de fa un temps em ve al capdavant quan acudeixo al centre d'educació secundària on treballo als matins: un tsunami que s'acosta i que, excepte algunes excepcions, no es vol o no es pot veure. Un article d'Íñigo Errejón -que també fa referència a una onada- assenyalava una mesura a prendre de forma urgent: augmentar el nombre de professionals de la salut mental, tant als centres sanitaris com als educatius. El que sembla una evidència no s'està produint.

Treballo des de fa 15 anys al Departament d'Educació de Catalunya (per cert, en frau de llei, i sota el risc de perdre el meu lloc com a interina arran del Projecte de llei per reduir la temporalitat a l'ocupació pública). Al meu recorregut per un Hospital de dia, una Escola d'educació especial, i diversos instituts de secundària, he constatat l'augment de problemàtiques mentals entre els adolescents. I malgrat la creació de nous dispositius per atendre'ls -Hospitals de dia, Aules integrals de suport- el desbordament dels serveis ha arribat a un punt alarmant, directament proporcional al desbordament de molts adolescents.

Podem hipotetitzar que la pandèmia ha contribuït a obrir encara més una bretxa que va aparèixer fa anys. La falta de sentit davant d'un real que va transformar el món d'un dia a l'altre, que va inundar de mort la quotidianitat, ha d'estar passant factura: escolto, tant a la pública com a la consulta, joves, especialment noies, molt angoixades davant la possibilitat que mori la mare, el pare, els avis, el gos... ideacions de treure's la vida i deixar de ser una càrrega, passatges a l'acte autolític, una tristesa anomenada depressió, i atacs "d'ansietat" -d'angoixa- recurrents, envaeixen moltes, massa adolescents.

I entre els nois -des de la meva experiència, és un interrogant a investigar- el nombre de descompensacions en el pas de primària a secundària ha estat aquest curs, en comparació amb els anteriors, espectacular. Veiem a les aules nois amb al·lucinacions, envaïts per insults i crits; uns altres amb una composició corporal molt fràgil, que a primària havien pogut mantenir-se més compensats i en arribar als instituts -llocs estressors per a molts, plens de canvis, i sota el pes de la pubertat que travessa els seus cossos- es desborden; nois amb vivències persecutòries que els porten una vegada i una altra a actuar per defensar-se de la certesa d'agressió de l'altre, sent una vegada i una altra

expulsats (cosa que no sempre és negatiu, atès que els permet prendre distància del persecutori i estar tranquils durant uns dies).

La incapacitat dels Centres de Salut Mental Infanto-Juvenils per atendre el nombre de demandes d'atenció que s'ha disparat, la dificultat de moltes famílies per costejar tractaments privats, i l'empenyiment a la inclusió escolar de tots els alumnes fins als 16 anys, ha convertit els centres educatius en llocs de contenció del patiment mental. Contenció que lògicament fracassa davant d'alguns joves que no haurien d'haver estat assistint a l'escola en un moment crític de les seves vides (dos passatges a l'acte mitjançant ganivetaments a professors es van produir, l'abril passat i fa pocs dies, en institucions escolars).

Atès que la propaganda contra la suposada segregació de les Escoles d'Educació Especial ha tingut efecte (malgrat tractar-se d'una lògica neoliberal de reducció dels costos que suposen aquests centres), l'escola ordinària s'ha convertit en el lloc on allotjar-los a tots, on fer "vida normal", com indicaven des d'un hospital a la mare d'una adolescent després d'un ingrés -d'una nit, ja que els hospitals també estan desbordats- per una actuació autolítica... "Vida normal", algú que ha intentat esborrar-se aquesta vida normal.

Aquest és el dia a dia als centres educatius, on els professors intenten ensenyar mentre han d'anar parant les classes davant dels diferents moments de crisi que pateixen els adolescents; els tutors reben crides d'atenció -d'auxili-; els tècnics d'integració social ("recursos Covid" que esperem que hagin vingut per quedar-s'hi) lidien amb l'absentisme i les expulsions; i els orientadors, amb només 10 hores d'atenció directa marcades pel Departament d'Educació, atensem a una quantitat extraordinària d'adolescents. Ens servim de les reduccions horàries per suavitzar l'exigència, impossible de complir per cada cop més joves, de l'hora complet; del treball en xarxa amb CSMIJs, CRAEs, Hospitals de Dia, UECs, recursos sota una pressió assistencial extrema; i de reunions periòdiques amb els pares per acompanyar l'angoixa i la incomprensió davant les descompensacions dels seus fills.

La qüestió és quant de temps podrem aguantar, davant el límit a què ha arribat la xarxa de Salut Mental pública, aquest tots a l'escola, a fer vida normal. El tsunami que s'acosta ●

Catalunya i les ciutats davant el canvi climàtic

Marcos Galante

Marcos Galante
Estudiant de
Màster en
Comunicació
Política.
Humanista i
pensador de
models alternatius
per construir
horitzons més
equitatius i
sostenibles

Moviments com el Fridays for future ens plantegen la necessitat d'abordar sense complexos un canvi climàtic que segons tots els experts comença a ser irreversible. El model econòmic actual, basat en un dogma desenvolupista i d'excessiu consum energètic, ha de donar pas a un model de sostenibilitat que avantposi la necessitat de conservació del planeta i una redistribució entre les rendes del capital i les del treball. Davant la crisi climàtica que ja és aquí, des de les ciutats i les institucions tenim l'obligació de fer tot el possible per a preparar-nos i tractar de pal·liar els seus efectes.

Parlar d'ecologia és parlar d'un nou model de societat. Aquest model ha de ser transversal i incloure diverses esferes a més d'un retorn cap a espais de reconstrucció del sentiment comunitari fora de la lògica de l'actual societat de consum i una relació diferent amb la naturalesa.

No es tracta de tornar a l'Edat Mitjana, ni de convertir el món en una comuna hippie, ni molt menys. Però sí que des de posicions progressistes tenim l'obligació d'esbossar models de societat assumibles i esperançadores perquè el model de creixement continuat que proposa el capitalisme ens porta a esgotar en pocs anys els recursos que té el planeta. Hem d'avantposar, davant la por i la resignació, la valentia i l'esperança, perquè d'una altra manera anem abocats a un futur distòpic com a Mad Max. Un horitzó que al cinema pot semblar molt xulo, però que no li desitjo a ningú viure'l.

Catalunya té una llarga tradició industrial, però no obstant això, està situada en la zona baixa de les re-

gions més industrialitzades de la UE pel fet que ha anat cedint protagonisme al sector serveis. Això ha comportat, d'una banda, una devaluació de les condicions laborals i salarials i un empobriment de les condicions ambientals, així com una dependència excessiva de la importació de béns.

Per tot això, el futur de Catalunya ha de passar necessàriament per ampliar el ventall industrial amb models emergents i sostenibles com les tecnologies de la informació i la comunicació o els videojocs. El futur passa també per actualitzar les indústries existents com la tèxtil, de gran tradició al nostre país, i repensar el model dels actuals polígons industrials per a adaptar-los a la realitat de la digitalització i l'eficiència energètica. Hem d'apostar per un model de turisme interior, rural i cultural, en contraposició a l'actual, tan depredador del medi ambient. Necessitem, per tant, avançar a un model de producció ecològic i el més eficient possible des del punt de vista energètic, que deixi la mínima petjada ambiental possible, alhora que sigui capaç de donar sortida laboral a tota una nova generació que ve darrere nostre.

El transport, tant en l'àmbit públic com el privat, ha d'experimentar fortes transformacions, potenciant el primer i transformant el segon. Efectivament, els recursos del planeta són limitats i per tant caldrà compartir-los. El carsharing serà cada vegada més freqüent, perquè la cada cop més escassa energia farà que necessàriament haguem de prioritzar els nostres desplaçaments personals. D'altra banda, el transport públic haurà de fer un esforç per cobrir eficaçment àrees que ara mateix no es troben prou

El moviment Fridays For Future recorda la lluita contra el canvi climàtic des del cor de Barcelona | Karina Jacome

cobertes, com els polígons industrials, i arribar més i millor a tots els racons del territori avançant cap a sistemes de transports d'emissió zero.

Per tant, hem de caminar cap a una societat més responsable en la despesa, més conscient del cost ambiental que suposen els hàbits actuals per a dibuixar-ne de nous. En la qüestió energètica es veu clarament, ja que pensar que amb les renovables podrem mantenir el mateix ritme de consum energètic que l'actual no sembla possible, malgrat promeses com l'hidrogen verd. El futur ha de passar per edificis més eficients energèticament, capaços de captar la llum solar i fer servir altres elements de construcció que redueixin la petjada ecològica i disminueixin el consum. També haurem d'aprofitar tot l'espai possible en els nuclis urbans per a la instal·lació de plaques fotovoltaïques, en la línia dels projectes que s'estan desenvolupant sobre comunitats energètiques locals en diversos ajuntaments com el del Prat de Llobregat.

Perquè caldrà aprofitar-ho tot. Farà falta que avancem a reutilitzar, reparar i compartir tot el que es pugui, des de roba fins a electrodomèstics, fent un ús responsable del que tenim i ser conscients que allò que no fem servir, potser ho pot utilitzar una altra persona. Hem de sortir de la cultura de l'acumulació gratuïta per a tenir tot el que faci falta per no caure en aquesta espècie de síndrome de Diògenes en què estem immersos.

Les ciutats, en la mesura de les seves possibilitats, hauran d'avançar en mètodes de recaptació i reutilització de recursos naturals com l'aigua, ja que els propis edificis hauran de tenir o millorar els sistemes de recollida de l'aigua de pluja i la gestió de l'aigua corrent i les aigües grises. Els municipis hauran de continuar fent esforços en aquest sentit, ja que la quantitat de pluja és previsible que minvi i no podem, necessàriament, exhaurir encara més els aqüífers i els rius.

Els municipis hauran de canviar el seu paisatge renaturalitzant els seus espais. El model del ciment ha de donar pas a places més verdes i augmentar la vegetació per tot arreu amb jardins verticals o la introducció dels boscos urbans. La vegetació capta el CO₂, redueix la temperatura i pot acollir fauna que ha estat expulsada del seu hàbitat natural.

Serà necessari que les ciutats estiguin també al servei de les persones, afavorint les relacions col·lectives i el retorn a la comunitat com és el cas de la pacificació de carrers i de les superilles a Barcelona, alhora que potencien el comerç de quilòmetre 0.

I, finalment, haurem de ser més curosos amb els nostres espais naturals. Durant molts anys, hem envaït i destruït territoris habitats per fauna i flora local. Tendim a pensar que tot és nostre i a no donar importància a l'ecosistema que ens envolta, però és imprescindible perquè es desenvolupi la vida, també la nostra. Vivim dins d'un planeta on tot està connectat i, per tant, cal preservar i cuidar la nostra flora i la nostra fauna perquè preservar-la i cuidar-la és preservar-nos a nosaltres mateixos.

Aquestes mesures han d'anar acompanyades per polítiques redistributives i del repartiment del treball. Hem de sortir de la lògica de la productivitat i acostar-nos a una de la felicitat. Una lògica on no ens definim exclusivament pel treball i el que tenim, sinó pel que som i on la individualitat doni peu a un retorn del sentiment comunitari.

Cal avançar cap a un model de consum de proximitat, on no hi falti res, però res sigui excessiu, i on la consciència de ser i d'estar dins d'un ecosistema avanci. Compartir, responsabilitat i sobrietat seran les paraules del futur, perquè aquest no està escrit tal com ens diuen. És a la nostra mà afrontar-ho amb valentia, confiança i esperança •

El laberint de la pobresa

Sira Vilardell

Sira Vilardell és diplomada en Treball Social i màster en Direcció i Gestió d'ONGs. Especialitzada en interculturalitat i gènere. Forma part de la junta directiva d'ECAS (Entitats Catalanes d'Acció Social) i actualment, és la directora general de la Fundació Surt

Aquests dos anys de pandèmia molta gent s'ha trobat en una situació de precarietat que mai hauria imaginat. Crisi rere crisi es va engrandint el col·lectiu de persones en risc de pobresa i, les persones en pobresa extrema cada cop són més. Segons el darrer informe INSOCAT d'ECAS, el 26,3% de la població catalana està en risc de pobresa i exclusió social, la taxa de risc de pobresa és del 21,7% i la privació material severa és del 6'2%. De les gairebé 400.000 persones registrades a l'atur un 57% són dones, l'atur femení ha anat augmentant de forma sostinguda els darrers anys i, especialment, des de l'inici de la pandèmia. Tot plegat ha precaritzat la vida de les dones durant la pandèmia i té efectes sobre el seu benestar i el del seu entorn.

En aquest context de crisi els ajuts condicionats no han comportat una millora de la situació ni han significat un fre en les situacions de risc de pobresa. Mentre, les desigualtats han augmentat amb aquesta crisi -ja sumatori de les anteriors-, a nivell econòmic i social i ha evidenciat la bretxa digital i ha fet augmentar la d'edat -més gent jove i gent gran en situació de pobresa i exclusió- i eixample encara més la de gènere.

Les polítiques socials no han estat garantia per fer front a aquests augments i els ajuts i rendes existents, així com els sorgits arran de la pandèmia, com l'Ingrés Mínim Vital, han quedat curtes i han destacat el laberint burocràtic a què se sotmet la pobresa. La previsió de l'IMV no s'ha complert i només s'ha cobert el 20% de l'objectiu inicial -va néixer durant els primers mesos de pandèmia, el juny de 2020-.

La condicionalitat d'aquestes rendes mínimes menyscaba els possibles efectes positius previstos, les condicions d'accés són tan rígides i, sovint, arbi-

traries que provoquen la cronificació. Les persones amb menys recursos es troben havent de justificar la pròpia situació en un seguit d'embulls dels quals és difícil sortir, retards en els pagaments i errors administratius que provoquen que l'exclusió sigui cada cop més profunda.

L'embolic de la burocràcia produeix, en si mateix pobresa. El sistema de control del «frau» de les persones perceptores d'ajuts socials ha acabat teixint un laberint administratiu inexpugnable per la majoria. Les persones sol·licitants, perceptores i no perceptores, han d'aportar certificació constant i se'ls reclama documentació de la que ja disposa de la pròpia administració. L'agilitat administrativa és inexistent i el garbuix és cada cop més gran.

Qualsevol persona que hagi tingut algun petit problema amb l'administració - i més en temps de pandèmia amb la majoria de tràmits en línia- sap que inclús per persones que entenen el complex sistema no és fàcil, imaginem en un context de supervivència, sense recursos digitals i en un maremàgnum d'ajuts i administracions, cadascuna de les quals té una normativa diferent.

Sense embuts: la burocràcia produeix pobresa i augmenta les desigualtats. Calen polítiques socials actives que no provoquin estigma social i que provoqui condicions d'igualtat, no les pressuposi. Només pot actuar-se des de l'equitat, la regressió de drets en els darrers anys i la precarització del mercat laboral està produint noves situacions de risc de pobresa i empitjorant les de la ja existent, cal provocar els canvis que facin possible un gir en les polítiques socials. El fet que totes les administracions posin condicionants i agreugin l'estigmatització i dependència està amplificant els efectes socials i les desigualtats •

Retre comptes: un suggeriment per a experts i polítics (a propòsit de la pandèmia)

Amando Martín Zurro
Andreu Segura

Amando Martín Zurro
Medalla Josep Trueta al mèrit sanitari (2015). Premi a l'Excel·lència Professional del Col·legi de Metges de Barcelona "2006"

Durant aquests dos anys de pandèmia s'han pres moltes decisions polítiques públiques, moltes de les quals amb notòries repercussions sobre la vida quotidiana de la ciutadania, i sobre molts altres sectors de la societat, inclosa la sanitat. Decisions emparades sota el paraigua del bé comú i amb els propòsits explícits d'evitar la infecció pel virus SARS-CoV-2, minvar o alentir la seva propagació comunitària i, també, de preservar, dins del possible, el sistema sanitari del col·lapse.

La sorpresa, el desconeixement i la incertesa, tant sobre l'impacte com sobre l'efectivitat de les mesures preventives disponibles, però sobretot la percepció d'una alarma apocalíptica amb el pànic conseqüent, eren motius comprensibles i raonables -malgrat algunes veus discrepants- per adoptar unes dràstiques mesures de protecció, inèdites per la seva intensitat i per la seva amplitud i també pels seus potencials efectes adversos. Iniciatives mai vistes, llevat dels temps de guerres.

Suposar que podíem estar davant la catàstrofe més gran de la història justificava per si mateix gairebé totes les decisions restrictives aplicades. Com passa amb els dilemes, calia optar per l'alternativa menys dolenta. Almenys aparentment menys dolenta, que, a més, gaudia de la conformitat de molts experts i satisfia el desig de la població més espantada. Impedir la propagació del virus i, si fos possible, com propugnaven alguns entesos, erradi-

car-lo, pagava la pena amb escriure. Malgrat tots els perjudicis i els inconvenients. Altrament, el mal provocat directament per la pandèmia seria encara molt pitjor.

Lamentablement, la pandèmia sembla que continua vigent malgrat tots els esforços esmerçats. Clar que hi ha qui pensa que no han estat prou i que calia, que encara calen, respostes rotundes. Una hipòtesi impossible de desmentir, com tampoc ho és, almenys encara, creure que amb intervencions més moderades i, sobretot, sense fomentar el catastrofisme i la por per part dels mitjans de comunicació, les xarxes socials i els interessos partidistes, els danys serien més assumibles.

El que sí que sabem és que la propagació de la infecció continua. Tot i que no és el mateix infectar-se que emmalaltir. A casa nostra l'impacte més significatiu ha estat l'afectació de la gent gran -particularment a les residències, una situació que exigeix una anàlisi serena i rigorosa que pensem que encara no s'ha fet o quan menys no s'ha publicat- i de les persones amb altres problemes crònics de salut; el que no vol dir que no hi hagi hagut víctimes entre la gent jove i sana, amb una rellevància epidemiològica menor, però.

I, potser el que té més implicacions per a la política sanitària, per a les polítiques de salut i en definitiva per a les polítiques públiques, ha estat l'impacte

Andreu Segura
Metge de salut pública jubilat, editor convidat de Gaceta Sanitaria i vocal Consell Assessor de Salut Pública de Catalunya

| iStock

directe en els col·lectius socials menys privilegiats, tant per la infecció com per la desatenció sanitària derivada de la polarització, però sobretot pels efectes perjudicials de les mesures preventives que han incrementat ostensiblement les inequitats socials que ja eren abans vituperables.

L'anàlisi de la dinàmica d'aquesta pandèmia, molt parcial encara degut a les característiques de la informació disponible, sobretot pel que fa a la qualitat i al significat de les dades, moltes d'elles recollides i emmagatzemades amb criteris no ben bé comparables, no ens permet garantir absolutament el moment final del problema actual, que fins i tot sembla que podria esdevenir endèmic.

Tanmateix, el que és més probable, sembla més lògic, és compatible amb les dades més relacionades amb la gravetat, i no contradueix el que ja sabem sobre la relació entre els microbis i els humans, és que vagi esdevenint-se, un procés habitual d'adaptació biològica bidireccional entre el virus i els éssers humans, que ens portarà a un equilibri convivencial en termes de capacitat infectiva i de propagació, d'immunitat dels hostes i, per tant, de morbimortalitat, semblant al d'altres infeccions víriques respiratòries conegudes.

La pandèmia ha incidit en un moment que no han deixat de créixer les desigualtats en el món, el deteriorament dels macrosistemes de serveis (sobretot els relacionats amb el benestar i la qualitat de vida amb referència especial a la sanitat i l'educació) i el del mateix planeta (canvi climàtic). En aquest context, la pandèmia ha descosits les costures socials i està ajudant a incrementar la pobresa. Els remeis d'aquestes situaci-

ons mai poden néixer de mesures a curt termini com les que s'estan implementant en l'àmbit de la sanitat. Calen polítiques reflexives, estratègiques i innovadores capaces de transformar profundament la situació.

Tampoc no valen gaire les crítiques a «toro pasado» ni predicar un nihilisme retrospectiu. És molt més útil valorar correctament tots els paràmetres i evidències que han de formar la base de les actuacions polítiques i, mirant cap al futur, responsabilitzar-nos, cadascú al seu nivell, de les decisions que hem pres o hem contribuït a prendre. I per això potser serà útil intentar respondre sincerament a algunes preguntes clau:

·La pandèmia SARS-CoV-2 ha estat realment la pitjor tragèdia de la humanitat en els darrers 100 anys?

·S'han potenciat de forma excessiva els sentiments de por i pànic en la població?

·Les decisions que s'han pres han pogut modificar significativament i positiva el curs de la pandèmia?

·S'han valorat prou els balanços de perjudicis/beneficis personals i col·lectius de les actuacions instaurades?

·Som conscients que s'han pres moltes mesures inútils i perjudicials?

·Existeix realment la determinació d'instaurar noves polítiques socials? ●

L'EMER

**En memòria de
Josep Cabayol i Virallonga**

Aquesta revista vol ser un homenatge al periodista Josep Cabayol i Virallonga, al seu compromís amb el dret a la salut. Fins a l'últim dia de la seva vida va exercir un periodisme rigorós per alertar-nos de 'L'Emergència climàtica: una guerra contra la vida'. Aquest és l'enunciat dels cinc capítols que publiquem al llarg de 36 pàgines. És el seu últim treball, un llegat que mai oblidarem. **Gràcies, Pep.**

GÈNCIA

Emergència climàtica: una guerra contra la vida

Totes i tots tenim consciència, més o menys intensa, que estem en guerra a Ucraïna. Però ens preguntem, en tenim també que estem en guerra amb la natura, amb la biosfera, amb la vida? Iniciem una sèrie de cinc capítols per donar una visió global de les amenaces climàtiques y humanitàries, que estan interconnectades

Josep Cabayol i Ester González

Manifestació de Fridays
For Future | Dominic
Wunderlich

Guerra. Aquest és el mot omnipresent aquests dies als mitjans. L'apliquen a l'ominós atac de Rússia a Ucraïna. Contràriament, són incapaços d'aplicar el vocable a l'atac constant i terminal de la humanitat contra la natura, de nefastes conseqüències: escalfament global, clima inestable, esgotament dels recursos, desertificació, degradació dels sòls, pèrdua de massa boscosa, disminució de l'aigua disponible (descens de les precipitacions), degradació dels oceans, pèrdua de pesqueries, dels ecosistemes, pèrdua de biodiversitat, pandèmies, pèrdua de salut (també mental/ansietat causada per l'augment de temperatura, el trauma pels fenòmens meteorològics i climàtics extrems, i la pèrdua de mitjans de subsistència), de salut planetària. En definitiva, crisi climàtica camí de ser irreversible.

Veiem imatges del dramàtic èxode d'ucraïneses (els originaris del Sud global, del Pròxim Orient i d'altres, no tenen el mateix tracte) ens escandalitzem amb les víctimes de la guerra (en especial nenes i nens), satisfent-nos, alhora, en comprovar que la solidaritat europea funciona. En canvi, restem indiferents a la fugida constant de persones i persones del sud global que han de migrar perquè les han desplaçat a benefici de multinacionals de l'alimentació. O per culpa de guerres causades per l'extractivisme dedicat a l'espoli de l'energia i materials/minerals que el Nord global no té. Colonialisme que afavoreix l'existència de grups paramilitars i governs corruptes dirigits per elits que manen en benefici propi i dels països/poders que els paguen, i escampen el terror i divideixen el país, convertint territoris en estats fallits en guerra permanent (com ara el Congo). O pel canvi climàtic, del qual en són poc o gens responsables, que ha convertit les terres que conservaven i conreaven en sequerals, o per causa d'inundacions catastròfiques que, com les sequeres, cada any són més intenses i freqüents.

Migrants forçats, que quan decideixen abandonar els camps de refugiats on els han ubicat (camps de concentració?), i deixar enrere el país i el continent on han nascut per no morir-se de gana, comproven com el Nord els rebutja, els nega el dret a migrar que hauria de ser un dret inalienable, i els deixa morir a la sorra del desert o a les aigües de la Mediterrània. Només a l'Àfrica Oriental, 28 milions de persones estan en risc de passar fam. La regió viu la pitjor sequera en 40 anys. 13 milions de persones s'han vist obligades a abandonar casa seva. El rucs han mort o estan massa febles per tibar dels carros. Els governs africans no poden fer front als preus tan alts de les matèries primeres. Correran els governs europeus a socórrer els africans orientals? O miraran cap a un altre cantó. Àfrica, ho veiem cada dia amb les polítiques migratòries repressives, no és Ucraïna.

La crisi i la guerra han multiplicat els efectes perversos de l'agricultura industrial i d'un sistema econòmic basat en l'especulació i el benefici. I que s'acarnissa especialment en les dones. Segons Nacions Unides, la desigualtat de gènere i l'exclusió social augmenten encara més els efectes negatius d'una gestió mediambiental insostenible i especialment destructiva per a les dones i nenes. De fet, el 80% dels desplaçats per desastres relacionats amb el clima són elles.

I no se n'escapa Europa. Les màfies ja s'han instal·lat en els corrents migratoris ucraïnesos i ofereixen a dones, que desesperades fugen de la guerra, futurs esperançadors que amaguen la prostitució. També passa amb nenes i nens, a qui les famílies, aclaparades, pugen a vehicles, conduïts per suposades bones persones, que en realitat són mafiosos, que els utilitzaran com a mercaderia per vendre'ls al millor postor (en el «millor» dels casos, famílies que els puguin pagar, però també n'hi haurà que es destinin al tràfic d'òrgans o a la prostitució). També és una guerra, o no?

I preocupats per l'obtenció d'energia i indignats amb la pèrdua Rússia, proposem alliberar-nos del jou que suposa aconseguir l'energia (gas, petroli, dièsel) procedent d'aquest país. Però no ens preocupem d'on l'obtindrem, ni a qui perjudicarem. El sentiment colonial extractivista està arrelat en la nostra consciència i no importa d'on vingui el gas o el petroli, o l'urani (també l'aigua per fabricar hidrogen) si així podem moure el cotxe o escalfar la casa. Agredir els interessos econòmics i el dret al desenvolupament (supervivència) a tercers, no és també un acte de guerra?

I us heu preguntat d'on venen els materials i minerals que calen per construir els molins i plaques solars necessaris per a desenvolupar les energies renovables (Europa és en un 85% deficitària)? O d'on traurem l'aigua per produir hidrogen? I els aliments, d'on venen, de quina dictadura favorable a occident procedeixen, a quins grups empresarials pertanyen? S'ha fet fora a les persones originàries de les seves terres per implementar monocultius? Se les ha esclavitzat desplaçant-les o imposant-los-hi preus de misèria, migració o mort? A qui beneficia el comerç d'aliments imperant, que perjudica la salut planetària en moure persones i mercaderies amunt i avall sense tenir en compte els GEH produïts en cremar fòssils? Per què s'ha impedit el desenvolupament de la sobirania alimentària tant al Nord (la pagesia europea també és víctima del canvi climàtic i la guerra) com al Sud global? A benefici de qui?

I què me'n dieu guerra de la desposseïció per acumulació, accelerada pel canvi climàtic? Les guerres, la crisi econòmica, el canvi climàtic, la injustícia social, el colonialisme, la governança, augmenten les desigualtats, la desposseïció, la marginació... Una majoria de persones, que creix dia a dia, són més pobres, i una minoria de rics es fan més rics. A totes les guerres, a les convencionals, però també a la guerra contra la natura, o a la guerra pel control econòmic i l'acaparament, els més pobres han de romandre als seus pobles i ciutats sota la pluja de bombes de l'enemic, els estralls climàtics, o la pluja àcida de la manca de feina i de perspectives de futur. Els no tan pobres agafen el que poden i migren quedant-se sense res o amb ben poc, i si no moren pel camí, s'incorporen a la tropa dels desplaçats i desposseïts (on els esperen els marginats econòmics del nord), restant dependents de les ajudes dels països d'acollida, si és que els acullen, i per quant de temps. I exposats a la ira dels marginats i més pobres, que els veuen com a lladres que els prenen allò que entenen és seu. En canvi, els desplaçats més adinerats transfereixen els seus diners i poden iniciar una nova vida, traslladats però rics. Ningú els posa pegues amb la cartera plena.

Anàlogament, restem així mateix indiferents a d'altres guerres que considerem llunyanes. Per posar un exemple, segons les Nacions Unides, al Iemen hi ha la crisi humanitària més greu del món. La guerra fou desencadenada per l'Àrab Saudita (un aliat occidental regit per una dictadura, amb la sort de disposar de petroli i tenir butlla) contra els xiïtes houthis, que tenen el suport de l'Iran (un enemic d'Occident). Al Iemen, a finals de 2021 havien mort 377.000 persones, el 60% de les quals per causes indirectes com ara la manca d'aigua, aliments i les malalties. L'altre 40%, morts provocades per les bales i les bombes (algunes fabricades a Espanya). I els nens? Cada 9 minuts mor un menor de 5 anys. Més de 10.000 nens morts a finals de 2021. I tot això per no parlar de Palestina, o el Congo, o Birmània.

De quines guerres parlem i de quines no? Guerra a Europa. No és una guerra europea l'atac a la natura? No és una guerra la lluita contra la pandèmia? Explicàvem a 'Una sola crisi, la del capita-

lisme': l'explotació de més àrees naturals, les desforestacions, i les infeccions víriques estan relacionades. El traspàs de noves fronteres i la colonització de territoris inhòspits relacionen humans amb animals amb els quals no hi havia contacte. Ha estat el desenvolupament de la indústria agropecuària qui ha causat les desforestacions massives, que els monocultius s'hagin escampat, que s'hagin destruït ecosistemes i reduït la biodiversitat. Ha estat la indústria agropecuària – les granges de producció intensiva d'animals – qui ha facilitat la propagació dels virus patògens, de malalties víriques.

“Les guerres, la crisi econòmica, el canvi climàtic, la injustícia social i el colonialisme augmenten les desigualtats, la desposseïció, la marginació. Una majoria són més pobres, i una minoria de rics es fan més rics”

Explotació, colonialisme, extractivisme... no són guerres europees encaminades a assolir els materials, els minerals, l'energia que la UE no té? No serà també, doncs, una guerra? I no em digueu que no origina morts! Hi ha víctimes mortals, tot i que no morin per l'efecte de les bombes i les bales. Moren per la fam, la deshidratació, les malalties derivades de l'apropiació de terres i recursos en territoris ignots. (Augmentar les terres de conreu, en especial en els països en vies de desenvolupament, no tan sols posa en risc la biodiversitat sinó que incrementa la probabilitat de noves malalties, com ara la pandèmia que encara patim), i de l'acció del canvi climàtic provocat per la humanitat, molt especialment pel Nord global. No serà convencional, però també és una guerra.

I no és també una guerra especular amb els necessitats bàsiques de les persones que han estat privatitzades: aire, aigua, aliments, habitatge, salut/sanitat, energia, medi ambient, treball? No és una guerra abaixar salaris i robar a les persones el futur explotant-los fins a no tenir ni temps per descansar? O deixar-los sense temps per l'oci i la cultura o privant-los d'accés a la participació política convertida en un lloc exclusiu de les elits? Una guerra quotidiana contra la natura i la vida, per tal de mantenir en funcionament un sistema econòmic, social i cultural com és el capitalisme, encara que se l'adjectivi de verd. No ens maten amb bales de foc ni amb bombes, sinó que es violenten els ecosistemes i a les persones que habitem la biosfera. Ens maten en contaminar l'atmosfera amb tota mena de gasos, de residus, en benefici de grans corporacions econòmiques i industrials que tenen captius a polítics i governs en controlar els diners que fabriquen els bancs. Diners que també s'han privatitzat. Guerra per altres vies, guerres que exhaureixen la biosfera. Sumades, ens donen una única guerra, l'adreçada contra la vida •

En memòria de Josep Cabayol i Virallonga

Aquesta revista vol ser un homenatge

al periodista Josep Cabayol i Virallonga,
al seu compromís amb el dret a la salut.

Fins a l'últim dia de la seva vida va exercir
un periodisme rigorós per alertar-nos de

'L'Emergència climàtica: una guerra contra
la vida'. Aquest és l'enunciat dels cinc capítols

que publiquem al llarg de 36 pàgines.

És el seu últim treball, un llegat que
mai oblidarem. **Gràcies, Pep.**

